

**HARBIY XIZMATCHILARNI OQ'TISHDA ULARNING TA'LIM OLISHINI
TAKOMILLASHTIRISH**

Matyusupov Alisher Erkinbayevich
Harbiy qism xizmatchisi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada harbiy pedagogikaning harbiy xizmatchilarni har tomonlama tayyorlash uchun zarur vosita sifatida rivojlanishi, harbiy pedagogik tadqiqotlar va didaktika va harbiy kadrlar tayyorlashning zamonaviy muammolari muhokama qilinadi. Milliy harbiy pedagogikaning uslubiy asoslari va harbiy ta'limni rivojlantirishning hozirgi sharoitida qo'llanilishi, harbiy xizmatchilarning shaxsiy tarkib bilan ishlash malakasi darajasi, harbiy kasbiy vakolatlarni shakllantirish xususiyatlari o'z aksini topgan.*

Kalit so'zlar: *harbiy pedagogika, harbiy ta'lim, harbiy xizmatchilar, harbiy xizmatchilar tayyorlash.*

Jamiyat hayotining barcha jabhalarining jadal rivojlanishi qo'l ostidagi harbiy xizmatchilar va harbiy jamoalarga samarali rahbarlik qilish uchun harbiy xizmatchilarning yuqori psixologik-pedagogik tayyorgarligini taqozo etadi. Hozirgi vaqtda harbiy xizmatchilarning pedagogik madaniyatini oshirish dolzarb vazifadir. Uning yechimi qo'shnlarda o'quv jarayonini takomillashtirishning eng muhim vositalaridan biri sifatida qaraladi. Harbiy pedagogika fani vakillarining harbiy siyosatshunoslar, sotsiologlar, psixologlar, tarixchilar, iqtisodchilar, harbiy mutaxassislar bilan integratsiyalashuvi va hamkorligini kengaytirish amalga oshirilmogda, pedagogikaning boshqa sohalari mutaxassislari bilan o'zaro aloqalar tayyorlash va o'qitish, kasbiy va shaxsiy rivojlanish muammolarini har tomonlama va tizimli ko'rib chiqish imkonini beradi.

Yuqori malakali harbiy mutaxassislarning ortib borayotgan roli quyidagilar bilan bog'liq:

Oliy harbiy kasb-hunar ta'limi tizimida ilmiy, pedagogik va ilmiy kadrlarni yangilash zarurati;

Harbiy oliy o'quv yurtlari bitiruvchilarining oliy o'quv yurtidan keyingi kasbiy ta'limga va ilmiy daraja olishga qiziqishi;

Harbiy ta'lim vazifalarining murakkablashishi munosabati bilan harbiy ta'lim muassasalarining ilmiy va pedagogik mutaxassislikdagi kadrlarga bo'lgan ehtiyoji. Fundamental va amaliy harbiy tadqiqotlarning dolzarb mavzulariga quyidagilar kiradi:

1. Harbiy ta'lim strategiyasining asosiy ta'lim asoslari;
2. Uzluksiz harbiy ta'lim tizimidagi harbiy xizmatchining shaxsiyati;
3. Harbiy ta'lim tizimini rivojlantirishning nazariy va amaliy muammolari.

Ayni paytda harbiy ta'lim sohasida modernizatsiya ishlari olib borilmoqda. Harbiy xizmatchilarning o'zaro munosabatlarida, ularning faoliyatga munosabati shakllanadi. O'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi har qanday muloqot ichki dunyosi, ong va tuyg'ulari orqali o'tadi". Zamonaviy jamiyatda tarixan shakllangan "Vatan", "Vatanparvarlik", "An'analarga sadoqat", "burch" kabi qadriyatlar, "qadr-qimmat", "Vatan himoyasi" yangicha talqin qilinmoqda.

Umuman olganda, yangicha nazariy va amaliy umumlashtirish, zamonaviy sharoitlarda harbiy kadrlar tayyorlash va tayyorlashni yanada takomillashtirish yo'llaridan biri eng boy tajribani o'rganish, mamlakatimizning turli davrlarida harbiy kadrlar tayyorlash nazariyasi va amaliyotini rivojlantirishdir. Shunday qilib, harbiy xizmatchilarni tayyorlash va tarbiyalash tizimi, harbiy pedagogika o'zining shakllanishi va rivojlanishining murakkab yo'lini bosib o'tdi. U jahon pedagogik tajribasining pedagogik fikr va amaliyotining kuchli poydevoriga asoslanadi. Bularning barchasi nazariya va amaliyotni rivojlantirish, harbiy kadrlar tayyorlash va tayyorlash uchun asos bo'lib xizmat qiladi.

Harbiy rahbarlar va sarkardalar o'z askarlari haqida ma'lumot olish uchun doimo izlanishda edilar. Qurolli kuchlarning vazifalari uchun mas'ul bo'lgan va ularni muvaffaqiyatli hal qilish uchun zarur bo'lgan ularning ma'naviy va jangovar fazilatlarini uyushgan va maqsadli shakllantirish tushunilgan. Shu bilan birga, harbiy mutaxassisligi va xizmat mansabidan qat'i nazar, har bir Vatan himoyachisiga xos bo'lishi kerak bo'lgan shaxsiy fazilatlarini singdirishga alohida e'tibor qaratildi. Bularga, eng avvalo, yuqori jangovar shaylik, vatanparvarlik, harbiy burchga sadoqat, or-nomus, yuksak intizom, harbiy hamrohlik, ruhiy barqarorlik, mardlik, mardlik va jasorat kiradi.

Shuningdek, Qurolli Kuchlar qo'mondonlik va boshqaruv organlari hamda mansabdor shaxslarining harbiy xizmatchilar shaxsini shakllantirish va rivojlantirish bo'yicha maqsadli va tizimli faoliyatidir.

Ushbu ko'p qirrali faoliyat O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi, O'zbekiston Respublikasi qonunlari, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining farmonlari, O'zbekiston Respublikasi Hukumati qarorlari, O'zbekiston Respublikasining normativ-huquqiy hujjatlari asosida amalga oshirilmoqda. O'zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlari harbiy xizmatchilarining ta'lim konsepsiyasi ko'ra, harbiy tayyorgarlik tizimi qo'shinlarning sog'lom ma'naviyatini shakllantirishning eng muhim vositasi hisoblanadi. U ko'p asrlik harbiy an'analar, vatanparvarlik va ko'pmillatli O'zbekiston Respublikasi xalqlari va millatlariga hurmat, umuminsoniy qadriyatlarni, milliy va jahon madaniyatining eng yaxshi namunalarini e'tirof etish asosida barpo etilgan. Unda o'zbek jamiyatining tarixiy tajribasi, bugungi holati, muammolari va rivojlanish tendensiyalari hisobga olingan. Shu bilan birga, harbiy tayyorgarlik tizimi Qurolli Kuchlarni rivojlantirish, tayyorlash va ulardan foydalanishning ajralmas qismi hisoblanadi. Harbiy xizmatchilarni tarbiyalashdan asosiy maqsad ularda vatanparvar, harbiy mutaxassis va yuksak ma'naviyatli shaxs fazilatlarini shakllantirish va rivojlantirishdan iborat. Ushbu maqsadga erishish ko'plab vazifalarni kompleks hal qilishni o'z ichiga oladi. Ulardan biri harbiy xizmatchilarning Vatanni himoya qilishga tayyorligi, Harbiy qasamyodga sodiqlik, komandirlar buyruqlarini so'zsiz bajarish uchun shaxsiy javobgarlik, harbiy xizmat va harbiy xizmat qoidalari. Qurolli Kuchlarga qo'yiladigan talablar.

O'zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlari harbiy xizmatchilari uchun ta'lim tizimining markaziy elementlari sub'yektlar va ob'yektlar hisoblanadi. Ta'lim tizimining an'anaviy ob'yektlari qatoriga quyidagilar kiradi: barcha darajadagi komandirlar; shtablar, xizmatlar, harbiy qo'mondonlikning boshqa organlari; tarbiyaviy ishlar organlari; harbiy guruhlar; harbiy madaniyat muassasalari. Ta'lim tizimining eng muhim sub'ektlari sifatida quyidagilar e'tirof etiladi: jamiyat; davlat; mahalliy davlat hokimiyati organlari; ommaviy axborot vositalari; harbiy xizmatchilarning oilalari va yaqin qarindoshlari; harbiy qismlardagi jamoat tashkilotlari.

Harbiy hayotda ta'lim sifatiga ko'p narsa ta'sir qiladi: namunali ichki tartib, harbiy xizmatni tashkil etish, komandirlar va harbiy xizmatchilarning xizmatga bo'lgan munosabatining shaxsiy namunasi, bo'sh vaqt va dam olishni tashkil etish va yana ko'p narsalar. Bu jarayon o'z-o'zidan maqsad sifatida emas, balki chinakam samarali Qurolli Kuchlarda xizmat qilish uchun zarur bo'lgan inson salohiyatini tizimli ravishda oshirish vositalari hisoblanadi.

O'zbekiston Respublikasining barcha fuqarolarini vatanparvarlik, burch, or-nomus, vijdon, mas'uliyat; ruhida tarbiyalashga davlat yondashuvlari mavjud. O'zbekiston Respublikasi fuqarolarini davlat va vatanparvarlik ruhida tarbiyalash manfaatlari yo'lida ommaviy axborot vositalari, idoraviy, jamoat va boshqa tashkilotlarning sa'y-harakatlarini birlashtirish; harbiy xizmatchilar va ularning oilalariga nisbatan davlatning manzilli ijtimoiy siyosatini amalga oshirish; armiyadagi o'quv jarayonini zamonaviy talablarga javob beradigan kadrlar, moliyaviy va moddiy-texnik ta'minlash; o'quv fanlari tizimini takomillashtirish; ta'lim organlarining tashkiliy-shtat tuzilmasini optimallashtirish, ularning funktsiya va vazifalarini belgilash; komandirlarning (boshliqlarning) qo'l ostidagilarni tayyorlash uchun shaxsiy javobgarligini oshirish, ularning pedagogik faoliyati uslubini takomillashtirishlar muhim yondashuvlar hisoblanadi.

Pedagogik mahorat cho'qqilariga chiqish yo'llarini topish qiyin. Barcha holatlar uchun tayyor retseptlar, universal va mos qoidalar yo'q. Ta'lim san'ati va mahorati ko'proq narsani talab qiladi.

Savol tug'ilishi tabiiy: zamonaviy harbiy xizmatchilarning shaxsini shakllantirish yo'nalishi qanday bo'lishi kerak va ularning mazmuni qanday?

Qurolli Kuchlar harbiy xizmatchilarini tayyorlash mazmuni ta'limning asosiy turlari va yo'nalishlari: davlat-vatanparvarlik, harbiy, axloqiy, huquqiy, iqtisodiy, estetik, jismoniy va ekologik. Ushbu tendentsiyalarning har qanday an'anaviy tabiati uchun ularning har biri bugungi kunda yangilangan tarkib bilan to'ldirilgan. Davlat-vatanparvarlik tarbiyasi harbiy xizmatchilarda O'zbekiston Respublikasining vatanparvarlik fazilatlariga ega bo'lgan shaxsni shakllantirish va kamol toptirishga ta'sir qiladi, jamiyat asoslarini mustahkamlash va takomillashtirishda faol ishtirok etishga qodir. Shaxs, jamiyat va davlatning mudofaasi va xavfsizligi.

Harbiy xizmatchilarni davlat-vatanparvarlik tarbiyasining asosiy yo'nalishlari quyidagilardan iborat: harbiy xizmatchilarning tinchlik va urush davrida davlat muammolarini samarali hal etish imkonini beruvchi faol fuqarolik pozitsiyasini shakllantirish; O'zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlari xalqlarining qahramonlik an'analari asosida Qurolli Kuchlar ma'naviyatini shakllantirish; turli dinlarning ta'lim salohiyatidan ijodiy foydalanish; harbiy xizmatchilarni millatlar o'rtasidagi do'stlik ruhida baynalminal tarbiyalashni takomillashtirish.

Harbiy ta'lim – harbiy xizmatchilarni Vatanni qurolli mudofaa qilishga tayyorlash uchun ularning ma'naviy va jismoniy rivojlanishiga ta'sir etishning tizimli va maqsadli jarayonidir.

Harbiy ta'limning asosiy yo'nalishlari quyidagilardan iborat: Qurolli Kuchlarni shartnoma asosida ishga olish tizimiga o'tish jarayonida harbiy xizmatchilarning kasbiy mahoratini oshirish uchun shart-sharoit yaratish va rag'batlantirish; harbiy xizmatchilarning kasbiy, axloqiy va psixologik tayyorgarligi ular bajaradigan vazifalarga mos kelishini ta'minlash; o'quv jarayonida zamonaviy jangovar vaziyatning real sharoitlarini modellashtirish; harbiy

qismlarda (bo'linmalarda) harbiy xizmatni, kundalik turmushni va kundalik faoliyatni o'tkazishda qat'iy qonuniy tartibni saqlash; harbiy xizmat xavfsizligini ta'minlash uchun shart-sharoitlar yaratish; barcha toifadagi harbiy xizmatchilarning shaxsiy namunalarini taqdim etish; harbiy urf-odatlar va marosimlar tizimidan tarbiyaviy maqsadlarda foydalanish.

Axloqiy tarbiyaning asosiy yo'nalishlari quyidagilardan iborat: harbiy xizmatchilarni ularning kasbiy va axloqiy qiyofasiga bo'lgan jamiyat talablari to'g'risida xabardor qilish; ularga harbiy xizmatning ijtimoiy ahamiyatini tushuntirish; harbiy xizmatchilarning ma'naviy o'zini o'zi takomillashtirish ehtiyojlarini rag'batlantirish; ta'limning ta'sirini harbiy xizmatchilarning ma'naviy yetukligi darajasiga muvofiq qo'llash.

Bu jarayonda axloqiy tamoyil va me'yorlarning shaxsiy ma'nosi shakllanadi, amalga oshiriladi va boshdan kechiriladi, salbiy harakat va xatti-harakatlarning oldi olinadi, mas'uliyat, g'urur kabi axloqiy tuyg'ular shakllanadi. Ularning faoliyatini maqsadga muvofiq tashkil etish ham muhim ahamiyatga ega. Harbiy xizmatchilarning individual xususiyatlarini, jamoatchilik fikrining ta'sirini, harbiy jamoalardagi sog'lom ijtimoiy-psixologik muhitni o'rganish va tarbiyaviy maqsadlarda foydalanish; jamoat birlashmalarining ma'naviy-axloqiy salohiyatidan harbiy xizmatchilarni tarbiyalash manfaatlari yo'lida foydalanish.

Huquqiy ta'lim - bu harbiy xizmatchilarning ongi, hissiyotlari va psixologiyasida barqaror huquqiy g'oyalar, e'tiqod va tuyg'ularni shakllantirish, ularda yuqori huquqiy madaniyat, faollik ko'nikma va odatlarini shakllantirish uchun ularning ongi, hissiyotlari va psixologiyasiga maqsadli va tizimli yondashuv. huquqiy xatti-harakatlar.

Huquqiy ta'limning asosiy yo'nalishlari: huquqiy targ'ibotni tashkil etish; harbiy xizmatchilarning huquqiy masalalar bo'yicha nazariy va uslubiy tayyorgarligini takomillashtirish; harbiy xizmatchilarni va harbiy jamoatchilikni huquqiy tarbiya jarayonida faol ishtirok etishga safarbar etish; huquqiy ta'limning ilg'or tajribasini umumlashtirish va tarqatish; qonun ustuvorligi, tartib, harbiy intizom va intizom amaliyotiga rioya etilishini nazorat qilish; harbiy xizmatchilar va ularning oila a'zolari manfaatlarini huquqiy himoya qilishni tashkil etish.

Iqtisodiy ta'lim - bu harbiy xizmatchilarda o'z xizmat vazifalarini muvaffaqiyatli bajarish uchun zarur bo'lgan iqtisodiy bilim, ko'nikma va shaxsiy fazilatlarini shakllantirishga ta'sir qilishdir.

Harbiy xizmatchilarni iqtisodiy tayyorlashning asosiy yo'nalishlari quyidagilardan iborat: Qurolli Kuchlarda iqtisodiy aloqalarni muvaffaqiyatli rivojlantirish uchun shart-sharoitlar yaratish; davlat mulkiga hurmati munosabani shakllantirish, moddiy-texnikaviy va o'quv-uslubiy vositalardan oqilona foydalanish; harbiy xizmatchilar bilan tarbiyaviy ishlarda iqtisodiy rag'batlantirishdan foydalanish; umumiy iqtisodiy ta'lim maqsadida harbiy qismlarda harbiy xizmatchilar uchun iqtisodiy maktablar tashkil etish; harbiy qism hayotining iqtisodiy masalalari bo'yicha iqtisodiy bilimlarni targ'ib qilish; harbiy xizmatchilarni o'z faoliyatining iqtisodiy oqibatlarini oldindan bilish va baholashga o'rgatish.

Estetik ta'lim - bu harbiy xizmatchilarning ruhiy dunyosining hissiy va hissiy sohasini diversifikatsiya qilish uchun ta'siri.

Harbiy xizmatchilarni estetik tarbiyalashning asosiy yo'nalishlari quyidagilardan iborat: harbiy xizmatga, harbiy burchga, harbiy muhitga, kasbiy faoliyat sub'ektlari va ob'ektlariga estetik munosabatni shakllantirish. Harbiy kiyimlarga estetik munosabatni shakllantirish;

harbiy marosimlarning estetik mazmunini oshirish; Qurolli Kuchlarning badiiy va ijodiy hayoti, harbiy rassomlar, yozuvchilar, bastakorlar va shoirlar ijodi bilan tanishish; teatr, kino, adabiyotlar bilan tanishish.

Jismoniy tayyorgarlik - bu harbiy xizmatchilarning jismoniy madaniyatini oshirish, ularning bo'sh vaqtini faol tashkil etish, sog'lig'ini mustahkamlash va chiniqtirish, jangovar (jangovar tayyorgarlik) va boshqa vazifalarni bajarish uchun zarur bo'lgan ma'naviy-irodaviy, jangovar va psixologik fazilatlarni shakllantirishdir.

Harbiy xizmatchilar jismoniy tayyorgarligining asosiy yo'nalishlari quyidagilardan iborat: harbiy xizmatchilarning turli toifalari vazifalari va qo'shinlarning turlariga muvofiq rejali jismoniy tayyorgarlikni tashkil etish; sport tadbirlari; dam olish va bayram kunlarida xodimlarning bo'sh vaqtini faol tashkil etish; sog'lom turmush tarzini targ'ib qilish; Eng yaxshi sport yutuqlarini ommalashtirish.

Ekologik ta'lim - bu harbiy xizmatchilarning ekologik tafakkurini shakllantirish, tabiatga, atrof-muhitni muhofaza qilishda insonning roli va o'rniga zarur iqtisodiy, huquqiy, axloqiy, estetik qarashlarni shakllantirish.

Harbiy tayyorgarlikning asosiy turlari va yo'nalishlari o'zaro bog'liq va o'ziga xos xususiyatlarga ega. Ta'lim yaxlit yondashuvni, uning barcha tarkibiy qismlarining birligi va uyg'unligini nazarda tutadi va uni to'g'ri qo'llash harbiy ta'lim tizimining yuqori sifatli ishlashini, uning samaradorligi va samaradorligining ma'lum darajasiga erishishni ta'minlaydi. Bundan tashqari, ularning har biri qo'l ostidagi xodimlarni o'qitish natijalari uchun shaxsiy javobgarlikni o'z zimmasiga oladi.

Xulosa qilib aytganda, barcha darajadagi harbiy xizmatchilarning kasbiy faoliyati kompetentsiyani shakllantirish va ularning muhim tarkibiy qismlari, mexanizmlar, tamoyillarni shakllantirish, shuningdek, pedagogik shart-sharoitlarni yaratishdir. Ta'lim faoliyatining kasbiy yo'nalishini taminlashga yordam berish - harbiy bilimlar ta'lim tizimini takomillashtirish muhim vazifadir. Harbiy tayyorgarlikning samaradorligi ko'p jihatdan har bir xizmatchilarning bilimi va aqli bilan belgilanadi. Bu birinchi navbatda, uning yuqori professionalligi va qo'l ostidagilarga namuna bo'la olishi bilan bog'liq.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. O'zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlarining Umumharbiy nizomi. "O'zbekiston", T-1996 y.
2. Alimov B.N. Kompetentlik yondashuvi talabalarning matematik savodxonligi va madaniyatini oshirish vositasi sifatida. // "Uzluksiz ta'lim" ilmiy-metodik jurnali, T-2015,
3. Muslimov N.A. Harbiy ta'lim o'qituvchisi kasbiy shakllanishining nazariy-metodik asoslari. // Pedagogika fanlari doktori dissertatsiyasi. T-2017 yil.
4. Shoyusupova A.A., Kamalova S.R. Ko'nikma va malakalarni baholash. Toshkent davlat sharqshunoslik instituti, 2012 y.
5. O'zbekiston milliy ensiklopediyasi. 4-jild. "O'zbekiston milliy ensiklopediyasi" Davlat ilmiy nashriyoti, T-2012.

6. Bronevitskiy GA Kema bo'limi o'qituvchisining psixologik-pedagogik lug'ati /GA Bronevitskiy, GG Bronevitskiy , AN Tomilin . Novorossiysk-2005 .-- 76 b.
7. Gromov V. Rus donishmandlarining protokollari / V. Gromov . - Moskva, 2016 .-- 190 b.
8. Efremov O.Yu. Harbiy pedagogika. Universitetlar uchun darslik. 2-nashr, Peterburg-2017 .- 640 b.
9. Korkotsenko MN. Uchuvchi universitet kursantlari o'rtasida harbiy-professional kompetensiyalarni shakllantirish usullari/ "Harbiy ta'lim byulleteni" № 7, 2017-yil.
10. Dragomirovga ko'ra qo'shin ta'limi asoslari . AE Savinkin, IV Domnin.2000-y 184-b.
11. Surtaeva NN Kasbiy ta'limda pedagogik innovatsiyalar muammolari /NN Surtaeva, AA Makarenya, SV Krivyx // 16-xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya materiallari - SPb .: Express, 2015.
12. Kalyujniy A. Harbiy qismda mashg'ulotlarni tashkil etish va o'tkazish asoslari // Landmark. - 2006. - №